

ДОПИНГ КОНТРОЛА: ПРОПИСИ, ПРОЦЕДУРЕ, ПРАВА И ОБАВЕЗЕ

Свет се уједино у борби против допинга, а као резултатат те алијансе настао је Светски антидопинг програм (*World Antidoping Program*). Он подразумева правила, мере и активности чији је циљ да осигурају једнаке антидопинг стандарде за све међународне и националне антидопинг програме. Главни елементи овог глобалног програма су Светски антидопинг кодекс (*Code*) као највиши ниво или „антидопинг свето писмо“. У њему је садржана филозофија антидопинг покрета. Затим следе међународни стандарди (*International Standards*) који су детаљно разрадили методологију допинг контроле и дали јасне одговоре на сва питања око процеса саме допинг контроле (*Doping Control Process*).

У тих пет стандарда спадају Листа забрањених средстава и метода (да се зна шта се не сме узимати), Међународни стандард за тестирање (да се зна како се понашати током контроле), Терапијско изузеће (да се можемо и лечити), Међународни стандард за лабораторије (да се зна ко нам ће нам рећи јесмо ли допинговани) и коначно програм Заштите приватности и личних податка (да нас не злоупотребе) (*World Anti Doping Agency 2009.*).

Допинг контрола може да се врши дванаест сати пре или на самом такмичењу (*In Competition*), али и изван њега (*Out-of Competition*), што може бити на тренигу, годишњем одмору или у било којој другој ситуацији и временском периоду.

Задатак Међународног стандарда за тестирање из 2012. године (*International Standard for Testing, IST 2012*) јесте да обезбеди успешну допинг контролу на оба нивоа, на такмичењу и изван њега (*In and Out-of Competition*). При томе мора да се сачува *integritet* узорка и *identitet* даваоца, а све од момента обавештавања спортисте (*Notification*) до трена када чеп бочице са узорком разбије чекић лаборанта у акредитованој лабораторији (*World Anti Doping Agency 2012.*).

Допинг Контрола (Doping Control Process) сложен је процес који се састоји од низа техничких и оперативних радњи. Она није пуки поступак узимања биолошког материјала од спортисте него укључује и:

1. Планирање и дистрибуцију (расподелу) тестова по такмичењима или ван њих (*Test Distribuito Plan*),
2. Избор спортиста који ће се тестирати, односно дати узорак (*Athlete Selection*),
3. Обавештавање спортисте да је изабран за допинг контролу (*Notification*),
4. Припреме и сам процес узимања узорака (*Sample collection*),
5. Складиштење и транспорт узорка у лабораторију (*Sample Handling and Transport*),
6. Анализу узорака,
7. Вођење/управљање резултатима контроле.

Према члану 5.2. Међународног стандарда за тестирање, допинг контролу спроводи призната Антидопинг организација (*АДО*), а у подручју своје надлежности.

Надлежности међународних и националних антидопинг организација дефинисане су Кодексом у зависности од врсте и ранга такмичења, ранга спортисте или припадности спортисте некој од регистрованих тест група (*World Anti Doping Agency 2009.*).

На територији Републике Србије допинг контролу спроводи Антидопинг агенција Србије (АДАС). Допинг контрола се спроводи у складу са домаћим прописима, и то Законом о спречавању допинга у спорту, Законом о ратификацији Европске конвенције о спречавању допинга у спорту, Правилником о допинг контроли на такмичељима и изван њих. У случајевима када се допинг контрола врши на међународном такмичењу на територији Републике Србије, контрола иде под руководством међународног спортског савеза и по правилима тог савеза. Битна чињеница је да свака контрола мора бити усклађена са Међународним стандардима за тестирање и Кодексом (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења, 2010.)

Планирање расподеле тестова

Свака Антидопинг организација (АДО) која има надлежности да врши тестирања спортиста мора да развије сопствени и користан план расподеле/доделе (*allocation*) броја узорака који ће се узимати. Битно је да се при расподели узму у обзир различити спортови или поједине дисциплине у оквиру њих. Исто тако не треба занемарити ни родну расподелу, да не буде повлаштених полова. У случају међународних федерација потребно је водити рачуна о равномерној расподели међу државама. Сваки такав план тестирања мора бити константно надгледан, периодично вреднован, по потреби модификован и наравно освежаван, те као такав по *IST 2012* се назива План Расподеле Тестова (*Test Distribution Plan*).

Планирање започиње *сакупљањем информација* (нпр. број „интересантних“ спортиста у појединим спортовима, структура сезоне, календар припрема и такмичења). Исто тако је важна *процена ризика* за присуство допинга у одређеном спорту или дисциплини, могући образац понашања спортиста, тренера или лекара у овом смеру, а у зависности од важности резултата. Тако су стално праћење информација (мониторинг), евалуација, модификација или освежавање (*up-date*) главне активности при изради ефикасног плана тестирања (World Anti Doping Agency 2012.).

Важно је за истаћи да је *сукоб интереса* непријатељ број један у овом послу. Зато је неопходно из активности планирања тестирања искључити било коју особу која је истовремено у потенцијалном контакту са спортистом.

Наш АДАС тестове планира:

1. на основу годишњег програма спровођења допинг контроле, који је донео Управни одбор АДАС-а,
2. на основу посебне одлуке директора АДАС-а,
3. на захтев спортског инспектора,
4. на предлог надлежне националне или међународне спортске асоцијације,
5. на предлог спортисте,
6. на предлог спортске организације спортисте,
7. на предлог организатора спортске приредбе.

За последње четири ставке неопходно је да тражилац услуге склопи посебан уговор са АДАС-ом у погледу трошкова допинг контроле (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења, 2010).

Годишњи програм спровођења допинг контроле се утврђује на основу три приоритета:

1. Планирање и спровођење *делотворног* броја тестова током и изван такмичења,
2. Давање приоритета тестирању *без ранијег обавештења* и
3. Спровођење Циљног Тестирања (*Target Testing*).

При одређењу спортских такмичења на којима АДАС спроводи допинг контролу, приоритет имају:

1. *Национална* спортска првенства,
2. *Квалификациона* такмичења која директно воде ка учешћу у националним спортским првенствима и
3. Такмичења која директно утичу на учешће на *међународним* спортским такмичењима.

Избор спортисте за тестирање

У циљу извршења плана тестирања свака антидопинг организација мора да изврши избор спортиста који ће се тестирати. *IST 2012* је у поглављу 4.4. јасно дефинисао „најпоштенији“ начин како се то ради. Дефинисана су два основна принципа избора спортисте и то као циљано тестирање (*Target Testing*) или методом случајног узорка (*Random Selection*).

Циљано Тестирање се базира на интелигентном приступу, анализом ризика за употребу допинга те најефикаснијим кориштењем свих расположивих ресурса да би се осигурало откривање злоупотребе. Фактори који ће пресудити ко ће бити циљано биран за контролу варирају у складу са захтевима и посебностима спорта, али морају обавезно укључити следеће (*World Anti Doping Agency 2012.*):

1. Абнормалне вредности биолошких параметара спортисте (крвни параметри, стероидни профил),
2. Повреде, односно тврдње да је спортиста повређен,
3. Изненадно одустајање или непојављивање на очекиваном спортском догађају,
4. Одлука о прекиду каријере или повратак из тзв. периода „пензионисаности од спорта“,
5. Понашање које указује на допинг:
  - ✓ изненадно побољшање резултата и успеха у спорту,
  - ✓ поновљени прекршаји обрасца о локацији,

- ✓ образац о локацији који указује на могући ризик од допинга (сељење на егзотична места далеко од места пребивалишта),
- 6. Историјат тестирања,
- 7. Приближавање времену пензионисања или преласка из јуниорског у сениорски ранг,
- 8. Повратак такмичењу након периода суспензије/забране такмичења зарад употребе допинга,
- 9. Финансијски моменат такмичења (награда, стипендија),
- 10. Везе спортисте са особама (тренер или лекари) који су били део допинг скандала,
- 11. Поуздане информације од неке треће стране.

Свако друго тестирање које није циљано је предмет одабира спортисте *методом случајног избора*. Овакав поступак је исто тако јасно дефинисан. Један од начина је на основу коначног пласмана, а у складу са бројем додељених тестова. Тако се на пример на атлетском такмичењу унапред одреде која које ће се завршне позиције тестирати, у којој дисциплини и за коју селекцију, мушку или женску.

На колективним (тимским) спортским такмичењима бирају се два или три спортиста из сваке екипе, насумичним извлачењем (лоз систем). На такмичењима која трају дуже (турнири), сваки тим је укључен у програм допинг контроле и сваки тим, односно спортиста може бити тестиран више пута (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења, 2010)

Исто тако, неке федерације захтевају контролу свих спортиста који оборе или изједначе националне, регионалне, светске или олимпијске рекорде. Ово је у атлетици једини пут да би такав резултат био и прихваћен.

Без обзира на начин одабира спортисте, једно је најбитније, да то буде ненајављено (*No Advance Notice Testing*), односно да спортиста буде обавештен непосредно пре тестирања.

Према Правилнику о тестирању АДАС-а спортиста се може изабрати за допинг контролу и:

1. На предлог спортског инспектора,
2. На предлог организатора такмичења,
3. Личним одабиром допинг контролора акредитиваног од стране АДАС-а,
4. На предлог националне спортске асоцијације.

У случају дилеме о начину избора спортиста за тестирање на међународним такмичењима, примењују се одговарајућа правила надлежне међународне спортске асоцијације (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења, 2010). Све наравно мора да буде у договору са делегатом допинг контроле (*Doping Control Delegate*) акредитованом од стране те асоцијације.

Обавештавање спортисте

Обавештавање спортисте да је изабран за допинг контролу је још један корак ка коначном циљу, успешној допинг контроли. И он мора да се проведе по јасним правилима и на одређен начин, јер у супротном може довести у питање цели процес тестирања.

Члан 5.1. IST 2012 је дефинисао обавештавање спортисте (*Notification*) као поступак успешног лоцирања спортисте и саопштавања да је изабран за допинг контролу. При томе морају бити очувана сва његова *права*, али и предочене *обавезе* везане за допинг контролу. Исто тако, могућност манипулисања узорком мора да буде сведена на минимум. Све то мора да буде документовано и потврђено са оба потписа, потписом спортисте и особе која обавештава (World Anti Doping Agency 2012.).

Процес обавештавања започиње иницијативом ауторитета који врши тестирање да се изабрани спортиста тестира, а завршава његовим доласком у станицу за допинг контролу (*Doping Control Station/DCS*).

Методологија *обавештавања* захтева следеће активности:

1. Номинавање особа које ће вршити обавештавање (допинг контролори, чаперони или неко други од особља),
2. Лоцирање спортисте и потврђивање његовог идентитета (обавеза спортисте је да има валидан фото идентификациони документ),
3. Саопштавање спортисти да је изабран за допинг контролу (давање узорка),
4. Упознавање спортисте са његовим обавезама и правима током процеса допинг контроле,
5. Држање спортисте под сталним надзором до момента уласка у станицу за допинг контролу,
6. Документовање и оверавње потписом процеса обавештавања или покушаја обавештавања.

Спортиста се по правилу обавештава *одмах* након завршеног такмичења. Дужност особе која обавештава је да се представи, саопшти своје намере, те потврди свој идентитет и овлаштења ваљаном исправом. Ове особе се посебно номинују, акредитују и обучавају за своју дужност. Морају да буду фамилијарни са целом процедуром обавештавања и да по могућности говоре енглески језик, пошто се допинг контрола углавном врши на међународним такмичењима. Ове особе у антидопинг жаргону популарно зову чаперони (*Chaperone*), што у енглеском речнику значи „чувар младе“. Из самог назива видљиво је да им је задатак да се не одвајају од спортисте током целог свог ангажмана. Спортисту може обавестити и допинг контролор или технички делегат, ако их за то одреди делегат допинг контроле.

Спортиста мора да буде *прва особа* која ће сазнати да је изабран за допинг контролу. Само на овај начин могуће је успешно спречити манипулацију узорком.

Након што се потврди идентитет спортисте, саопштавају се следеће чињенице:

- Да је изабран за допинг контролу и који ауторитет то тражи,

- Да мора да да узорак и то одмах, без одлагања, као и коју врсту узорка,
- Саопштавају му се и остала права и обавезе,
- Покаже му се где је станица за допинг контролу, као и да ће од тог момента имати сталну пратњу.

Након тога спортиста се замоли да потпише образац о обавештавању, на коме мора стајати и тачно време и датум обавештавања. Исто то учини и особа која га обавештава.

Права и обавезе спортисте током допинг контроле

Спортиста има ***право*** да током процеса давања узорка:

- са собом поведе представника (најчешће клупског лекара) или тражи преводиоца,
- затражи додатне информације о било ком делу процеса контроле,
- затражи одлагање давања узорка, наравно из разумних разлога који су дефинисани у *IST 2012*,
- затражи модификацију неке од фаза давања узорка ако је спортиста са посебним потребама или телесним недостацима,

Његове ***обавезе*** су да:

- остане под сталним и директним надзором све до момента уласка започињања процедуре давања узорка,
- поседује ваљан документ којим ће потврдити идентитет,
- буде сагласан да се подвргне процедури давања узорка, па му треба указати и на последице непристајања,
- јавити се одмах у станицу за допинг контролу, изузев ако не постоје разлози за *одлагање* процеса давања узорка.

Особа која обавештава спортисту о допинг контроли има дискреционо право да након што је спортиста потписао образац о обавештавању одобри одлагање јављања у допинг контролну станицу, односно може да му одобри *одлагање допинг контроле*.

Разлози за ***одлагање*** допинг контроле су:

За контролу *на такмичењу (In competition)*:

- присуство церемонији доделе медаље,
- такмичење на следећем догађају,
- процес хлађења након такмичења (cool down),
- медицински третман,
- проналажење представника или преводиоца,
- прибављање фото идентификационог документа или
- било који други разуман разлог који се мора документовано образложити.

За контролу *изван такмичења (Out of Competition)*:

- проналажење представника или преводиоца,
- завршетак започетог тренинга,
- прибављање фото идентификационог документа или као и у претходном случају,
- било који други разуман разлог који се мора документовано образложити.

Одлагање из било ког наведеног разлога мора бити документовао и пријављено у станици за допинг контролу. Захтев за одлагање мора бити *одбачен* у случају да није могуће осигурати стални надзор над спортистом током периода одлагања (World Anti Doping Agency 2012.).

Уколико спортиста *одбије* да потпише образац о обавештавању, самим тим и започињање допинг контроле, морају му се саопштити и последице таквог чина. Након тога особа која обавештава има пуно право да прекине овај порцес и одмах о томе обавести допинг контролора или особу која је виша од ње у хијерархији процеса узимања узорка.

Узимање узорка – време кад пада крв или урин

Процес узимања узорка (Sample Collection Session) представља низ радњи које трају од момента обавештавања спортисте да је изабран за допинг контролу до тренутка када напусти станицу за допинг контролу. Циљ овог процеса је узети *узорак* од спортисте (*Sample Collection*).

Узорак (Sample/Specimen) представља биолошки материјал који се узима од спортисте у сврху утврђивања присуства забрањених супстанци или кориштења забрањених метода. У досадашњој пракси најчешће су узимани узорци урина, међутим, све чешће се додељује узимање узорка крви, како ради израде биолошког пасоша спортисте тако и због прецизнијих лабораторијских метода и веће могућности проналажења недозвољених супстанци у самој крви.

Станица за допинг контролу (Doping Control Station) јесте било које место уређено према јасним критеријима датим у IST 2012, а служи у сврху узимања узорка од спортисте. У дањем тексту скраћено као ДЦС (World Anti Doping Agency 2012).

Успешно узимање узорка мора да се одвија по одређеним правилима, а неопходни предуслови подразумевају:

1. да ДЦС задовољава минимум критеријума који су прописани у IST 2012,
2. да је дефинисано ко може бити присутан у ДЦС,
3. да је обезбеђена неопходна опрема и потрошни материјал за овај порцес.

Станица за допинг контролу

Не постоје стриктни технички захтеви како ДЦС мора да изгледа. Ово је и разумљиво пошто се такмичења одигравају не само на модерним здањима спортских стадиона него и у шумама (крос, брдске трке), на рекама (кајак, кану), у планинама (скијање), по путевима (маратон, бициклизам). Зато уметност је, али и знање направити ДЦС која је сврсисходна, али и да задовољава минимум критеријума прописаних од стране Светске антидопинг агенције.

ДЦС за узимање узорака на такмичењу

Ова ДЦС се по правилу налази на месту где се одиграва такмичење. Први захтев, без ког не може, јесте осигурати *приватност* спортите и *поверљивост* тестирања. Допинг контрола је осетљива ствар за свакога, па је пожељно, али и препоручено, да се ДЦС користи само у те сврхе (World Anti Doping Agency 2012.). Неприхватљиво је спајање нпр. ДЦС са медицинским просторијама, што се веома често и ради.

Други захтев је да је *јасно обележена*, и то да натписи и стрелице воде од циљне линије до улазних врата станице.

Просторни минимум захтева чекаоницу, радну просторију и два тоалета (за сваки пол посебно). Све ово треба спаковати у најмање 20 квадратних метара.

Чекаоница мора да буде пространа, климатизована довољно осветљена и са најмање онолико удобних столица колико се узима и узорака. Захтеви су разумни пошто спортисти овде могу провести и неколико сати уколико нису у стању да дају узорак (нпр. услед дехидрације). У чекаоници морају бити обезбеђене довољне залихе воде или неалкохолних пића, наравно у оргигиналној амбалажи, те сендвичи за ужину. „Довољно“ понекад може да буде и неколико литара по спортити, нарочито током влажног и топлог дана. Томе треба додати и пратиоце спортиста који се често у ДЦС понашају слободније од њих самих. Пожељан је и телевизор који приказује стање на терену, на пример током атлетских такмичења, а строгао је забрањена употреба фото-апарта и мобилних телефона.

У радној соби морају бити два стола, један за руковање са узорком, а други за административни рад. Потребне су и две удобне столице, једна за спортисту, друга за допинг контролора. У случају да се узима узорак крви потребан је портабилни кревет или фотеља ако спортиста пријави могућност да колабира током вађења. Неопходан је и фрижидер, по могућности са бравом, уколико ће ускладиштени узорци преноћити и ДЦС. Ако се узима већи број узорака, као на европским текмичењима, пожељно би било обезбедити још једну радну просторију.

Ораганизатор се мора побринути за чистоћу ДЦС, обезбедити корпе за смеће и редовно их празнити на захтев допинг контролора.

Један од захтева је и присуство службе заштите и сигурности који ће на вратима контролисати проток људи кроз станицу.

ДЦС за узимање узорака изван такмичења

Пошто је основно начело тестирања изван такмичења да је оно ненајављено и да се може вршити *било где*, где спортисти бораве, раде или тренирају на истим местима је

могуће направити и ДЦС. Први захтев је осигурти приватност, други интегритет узорка док све остало може бити предмет умећа, сналажења или искуства. Тако ДЦС за ову врсту тестирања може бити у хотелској соби, лакарској амбуланти на стадиону, стану спортисте ако је он сагласан, и наравно да се у том тренутку користи само у ову сврху. Одређивање места допинг контроле у надлежности је, начелно, допинг контролора.

Све ово како је прописано лепо звучи, али понекад је неоствариво у пракси. Међутим, став WADA је да се узорци ипак **морају узети**, без обрзира на мањкавост ДЦС. Тако је потребно осигурати минимум *приватност спортисте и интегритет узорка*, односно могућност жалбе на сам процес узимања свести на што мању меру и посао ће бити прихватљив.

Зато у локални организациони комитет увек треба бирати особе са искуством у овом послу, да воде рачуна о избору и уређењу станице за допинг контролу (*LOC Person in Charge of Doping Control*), нарочито ако се ради о међународним такмичењима. На оваква такмичења светске спортске федерације шаљу строге делегате допинг контроле (*Doping Control Delegate*) који због непоштовања антидопинг правила могу да доведу у питање поверње у организатора и будуће организовање оваквих догађаја.

Ауторизовани персонал – или ко може унутра?

По правилу, а и логици ствари, мала ДЦС може да прими исто толико људи. Зато су правила рекла јасно ко може улазити у њу. Уосталом, то је и један од разлога који оправдава присуство *службе сигурности* на вратима станице. Допинг контрола колико је осетљив процес толико је интересантан многим знатижељницима. Због прилике да виде неку познату особу, често је велики притисак да се провири у ДЦС или јој се бар приближи. И овај проблем се успешно решава службом сигурности.

Особе које су овлаштене да уђу у ДЦС су, поред обавештеног спортисте (World Anti Doping Agency 2012.):

1. Особа овлаштена од стране локалног организационог комитета за допинг контролу (*LOC Person in Charge of Doping Control*),
2. Делегат допинг контроле номинован од стране међународне спортске федерације (Допинг Центрол Делегате),
3. Допинг контролор (*Doping Control Officer/DCO*) који врши узимање узорка,
4. Представник спортисте (обавезан код малолетних особа) или преводилац,
5. Неко други од особља *које је акредитовано* да учествује у процесу узимања узорка, нпр. сведок давања урина (*witness*) или помоћници допинг контролора,
6. WADA независни посматрач ангажован у истоименом пројекту Светске антидопинг агенције (*WADA Independent Observer*).

Кључне особе целог процеса узимања узорка су допинг контролори (*Doping Control Officer/DCO*). Његова је дужност да се брине за цели овај процес. За допинг контролора се именује лице са одговарајућим медицинским образовањем, које је претходно завршило обуку за допинг контролоре коју је организовала АДАС, Светска антидопинг агенција или

друга одговарајућа антидопинг организација. Допинг контролор се именује на период од две године и може бити поново именован.

Опрема за узимања узорка

Организатор такмичења посредством особе задужене за допинг контролу дужан је да обезбеди сву неопходну опрему и потрошни материјал. У случајевима тестирања изван такмичења одговорност сноси ауторитет који то ради.

Уколико се ради о **узорцима урина**, у ДЦС је неопходно имати:

- запечаћене и кодиране сетове за узимање узорка урина (*Sample Collection Kits*), а у употреби су две врсте, препоручене и од стране WADA:
  - ✓ BERERG-KIT (BerlingerSpecial AG)
  - ✓ VERSAPAK (Versapak Doping Control Equipment)

Берг-Кит за узимање узорка урина:

- чаша градуисана
- бочица узорка А
- бочица узорка Б
- контејнер (кутија за транспорт бочица)

Увек је потребно обезбедити 30-50% више оваквих сетова, него што је додељено узорака, за случај обарања рекорда или грешака при манипулацији.

- сетови за парцијално узимање урина (један на десет додељених узорака),
- чисте, запечаћене чаше за сакупљање урина (у тоалету),
- торба или контејнер за транспорт узорака у лабораторију,
- рефрактометар или лабораторијске тракице за мерење специфичне тежине урина.

За узимање *узорка крви*:

- запечаћени сетови за узимање крви и тубе за узорак А и Б (*Blood Sampling Collection Kits*),
- стерилне игле,
- дезинфекционо средство и тупфери,
- рукавице,
- корпа за биоопасни материјал,
- манжетна за венепункцију,
- фрижидер, портабилни фрижидер или хладна кутија,
- торба за транспорт на одређеној температури или контејнер.

Берег-Кит за узимање узорка крви

- туба за узорак А
- туба за узорак Б
- контејнер (кутија за транспорт бочица)

У оба случаја потребно је обезбедити довољну количину свих врста образаца који ће се користити приликом процеса допинг контроле:

- образац за обавештавање (*Notification Form*),
- образац допинг контроле (*Doping Control Form*),
- образац транспорта узорака до лабораторије (*Chain of Custody*),
- образац извештаја допинг контролора (*DCO Report*).

Главна карактеристика свих докумената је да се штампају у више слојева/копија (боја) од којих свака иде на другу страну (спортисти, ауторитету, WADA или лабораторији). Копија која иде у лабораторију не сме да садржи *личне податке* о спортисти или да на било који начин открије његов идентитет (World Anti Doping Agency 2012).

Узимање узорка урина

Најтежи, најодговорнији и најосетљивији део целог процеса допинг контроле је сам чин давања/узимања узорка. Због тога сваку грешку, у јасно прописаном начину узимања узорка, искусан спортиста или његов представник може вешто у жалбеном поступку да окрене у своју корист. Постоје јасна правила, али и савети потекли из доброг практичног искуства, како овај део завршити што професионалније од стране допинг контролора, а што „безболније и угодније“ за спортисту.

Од момента када „чувар допрати младу“ (*Chaperone*) спортиста постаје брига допинг контролора (*Doping Control Officer*). Једно од неписаних правила допинг контроле је да *DCO* мора обезбедити смирену и угодну атмосферу за овај посао. Тако ће он, одмах

по убележавању тачног времена доласка у ДЦС, мирним тоном и са осмехом поново саопштити спортисти да је изабран за допинг контролу, те врсту узорка који се узима.

Веома је важан први корак, *бележење времена* доласка у ДЦС, и поређење са временом обавештавања спортисте. У случају велике разлике обавезно је тражити појашњење од стране особе која је обавестила спортисту шта се у међувремену збивало и да ли је спортисти одобрено одлагање допинг контроле.

Након тога спортисти треба укратко објаснити сам процес узимања узорка урина, обавезно рећи и количину урина коју мора да обезбеди (*90 мл*). Многи спортисти нису у стању да ту количину, иако малу, дају истог трена. Отежавајуће околности су ако су се такмичили по врућем и влажном времену. Дехидрација може узимање узорка продужити у недоглед. Пошто нигде не пише колико оно треба и може да траје, зарад свих, најбоље је спортисту понудити да се *рехидрира*, оном водом и безалкохолним пићима у оригинал паковању, наравно које је обезбеђено у чекаоници. Ово је и једно од његових права. Треба му скренути пажњу и на претерану рехидрацију која може да разређи урин. Ово је уједно и начин маскирања присуства забрањених „ствари“ у урину дилуцијом. Овај поступак је по допинг правилима и забрањена метода, односно физичка манипулација узорком урина. Само урин чија је специфична тежина 1005, мерена рефрактометром, и 1010, мерена лабораторијским тракицама, сматра се погодним за анализирање (*Suitable Specific Gravity* – World Anti Doping Agency 2012).

И процес давања узорка спортиста може да *одложи*, тј. напусти ДЦС након доласка у њу, али само уз одобрење допинг контролора. Разлози за привремено прекидање допинг контроле су јасно дефинисани и већ наведени, али мора се имати на уму да када овај поступак крене, мора се и завршити. Тако спортиста добија јасне упуте да ће поново бити константно надгледан, да има прецизан временски рок да се врати у ДЦС (колико траје разлог за одгађање), те да не сме да испушта урин (празни бешику) док год се не врати у станицу.

Уколико спортиста разуме сва права и обавезе, нема потребу за рехидрирањем и одлагањем, приступа се самом чину узимања узорка (*Collection of Urine Sample*). За спортисту је задужен допинг контролор истог пола. Он му понуди да изабере из довољне количине чистих и запечаћених чаша за узимање урина (*Sample Collection Vassel*), а најмање две, једну од њих. Веома је битно да сву опрему и потрошни материјал спориста бира и узима *сам, својеручно* да би се избегла могућност манипулације или жалбе. Након што провери интегритет оригиналног паковања, спортиста сам вади чашу из паковања.

Затим га допинг контролор или неки други овлаштени сведок (*Whitness*) води у тоалет. Објашњава му се да сведок мора да има *директан увид како урин напушта тело* спортисте и улази у чашу. Односно, одећа мора да буде скинута до колена и подигнута до средине груди, а сведок директно посматра уринирање у чашу. Поступак јесте мало непријатан, али спортисти кажу да са временом тај осећај прође. Само овако је могуће избећи манипулацију узорком урина, што је до сада много пута забележено.

Код врхунских спортиста су пронађене справице за манипулацију урином, тзв визинатори. На слици се могу видети справице пронађене на Олимпијским играма у

Атини, код једног светског шампиона или у слободној продаји на интернету (De Rose, Н.Е., 2008, 116). Сличне справе су, анегдотски, користили и светски селебритији, да би избегли позитивност урина на наркотикуе.

Још један начин спречавања манипулације узорком је и *обавезно прање руку* пре давања узорка. Ово правило је уведено недавно, пошто је откривено да спортисти могу између прстију или у цепу да прокријумчаре малу количину обичног прашкастог детерџента са веш. Он убачен у чашу, као јака протеаза уништи присутни еритропоетин у узорку урина или наруши његову хемијску структуру, што дефинитивно утиче на резултат анализе узорка. Зато је неопходно у планирању допинг контроле и опремању ДЦС обезбедити текућу воду, течни сапун и убрусе, те нагласити обавезу прања руку.

Када спортиста „заврши посао“ у тоалету, сведок или сам допинг контролор га испрати до радне просторије. У њој се довршава започети поступак узимања узорка урина.

Када заједно констатују да се у градуисаној чаши налази довољна количина урина, односно 90 mL (*Suitable Volume of Urine for Analysis*), контролор спортисти понуди да изабере сет за узимање урина (*Sample Collection Kits*). Њега чине бочица за узорак А, бочица за узорак Б и кутија у коју се они пакују. Обавезно је понудити најмање два неоштећена, неотпакована и запечаћена сета. Исто тако на сваком сету мора постојати јединствен систем бројева (код) идентичан на свакој појединачној бочици као и на самој кутији.

Пошто се увери у оригиналност паковања спортиста *сам* отвара сет, цепајући тракицу печата, вади бочице и проверава да ли је одговарајући истоветан код присутан на свим деловима сета. Допинг контролор мора имати увид у узорак урина у чаши током целе ове процедуре да би се избегла могућност његове замене.

Уколико је спортиста сагласан да је сет исправан, контролор га поучи како да отвори бочице и сипа у њих узорак урина. Прво се сипа урин у бочицу узорка Б, и то до ознаке од 30 mL, а затим и бочицу узорка А до ознаке 60 mL. Ова количина је уједно и потребни минимум. Уколико је преостало урина у чаши он се сипа тако да се прво допуни узорак Б до ознаке произвођача на бочици, а преостали део до исте ознаке на узорку А. Малу количину урина, пар капи, потребно је задржати у сврху одређивања специфичне тежине. Ако случајно и након тога претекне, урин се пред спортистом просипа у тоалет (World Anti Doping Agency 2012).

Након пуњења бочица узорка А и Б урином одговарајуће специфичне тежине, контролор наложи затварање бочица. То спортиста такође ради сам, завртањем чепа бочице до звука „клик“. Затим спортиста окреће бочице наглавачке да се увери да су потпуно затворене. Након тога бочицу је могуће отворити само у лабораторији, употребом специјалног чекића.

Узорак недовољног волумена и неодговарајуће специфичне тежине

Још једном, узорак погодан за анализу (*Urine Sample Suitable for Analysis*) мора да има волумен од 90 mL и специфичну тежину од 1005, мерену рефрактометром или 1010 мерену лабораторијским тракицама.

Уколико спортиста није у могућности да због дехидрације обезбеди довољну количину урина, односно 90 mL, а прекине уринирање у тоалету, приступа се процедури

узимања парцијалног узорка (*Partial Sample*). То значи да спортиста понова бира један од неколико понуђених сетова за парцијално узимање урина. По сличној процедури отвара и овај сет, те у њега складишти урин који је обезбедио. Након тога има могућност да се рехидрира и понови процедуру давања узорка (уринирања у чашу). Током овог периода парцијални узорак мора бити константно надгледан од стране контролора, тј. у његовом видном пољу. Кад спортиста обезбеди преостали део урина контролор му налаже наставак процедуре. Он сам поново отпечати парцијални узорак и нови урин додаје у онај први који је обезбедио. Након тога наставља се већ раније описана процедура паковања узорка у бочице. Сваки парцијални узорак, количина, код и време давања, морају бити забележени у формулару допинг контроле (World Anti Doping Agency 2012).

Уколико спортиста није у стању да обезбеди узорак одговарајуће специфичне тежине, контролор му саопштава да мора поновити процедуру. Исто тако га савјетује да испразни бешику колико год може те да се додатно не рехидрира. Након сат времена процедура уринирања се понавља, а спортиста се поново све време држи под надзором. Неодговарајући урин се не просипа све док се не добије онај погодан за анализу. Спортиста има право на неограничен број покушаја. Уколико није никако у стању да одговарајући узорак допинг контролор, након разумног броја покушаја, има право да прекине контролу и у лабораторију шаље све прикупљене узорке, без обзира да ли су одговарајући или не. Све наравно мора да се детаљно документује у извештају. Због оваквих случајева време трајања допинг контроле је тешко предвидети и неретко се она заврши у доба кад сав нормалан свет спава.

Процедура након узимања узорка

Ако су сви предуслови испуњени, бочице запечаћене и упаковане, почиње такозвана процедура након узимања узорка (*Post-Sample Collection Procedure*). Допинг контролор и спортиста заједно попуњавају образац допинг контроле (*Doping Control Form*).

Задатак допинг контролора је да претходно на формулару убележи:

1. ауторитет који је наложио тестирање,
2. личне податке (име и презиме, националност, број идентификационог документа),
3. спортски догађај, датум, место и дисциплину у којој се спортиста такмичи,
4. време доласка у ДЦС,
5. врсту узорка и врсту сета који се користи,
6. количину урина и специфичну тежину,
7. јединствени код са сета.

Обрасци могу да варирају у изгледу, од ауторитета до ауторитета, али углавном сви садрже истоветне податке.

Након тога спортиста се изјашњава о лековима и суплементима које је узимао последњих седам дана. Све се то бележи у посебну колону. Затим се спортисти понуди могућност да узорак уступи у истраживачке сврхе, што он по сопственом нахођењу привата својеручним потписом или не прихвата.

Последњи део формулара се односи на потврђивање исправности процедуре. Спортиста је дужан да поново прочита цео формулар, провери исправност личних података, бројева кода и података о узорку. Да му се могућност да забележи било какву примедбу на сам процес узимања узорка, уколико је сматра за битну. Након што се потпишу сви учесници у процедури, одреди се и упише време завршетка целе сесије узорковања, и спортиста *као последњи* потписује формулар. Уз малолетног спортисту обавезно се потпијује и његов представник.

Последње је дељење копија формулара, и то:

- две зелене (оригинал и прва копија) иду ауторитеима који су наложили тестирање,
- ружичаста иде спортисти,
- жута, на коју се нису пресликали лични подаци спортисте, путује са узорком у лабораторију.

Овим чином је процедура узимања узорка званично и завршена.

Узимање узорка крви

Узимање узорка крви (*Collection of Blood Sample*) је за сада мање учестало, скупља, али и знатно поузданија врста допинг контроле. Она служи у сврху детекције забрањених супстанци или метода, али и усврху праћења личних параметара крви спортисте и постављања оквира у којима се они крећу прављењем тзв. биолошког пасоша спортисте (*Athlete Biological Passport*).

Процедура обавештавања и праћења спортисте су истоветне као код узимања узорка урина. Постоје извесне разлике и захтеви у самој процедури узимања узорка.

Уколико спортиста није раније давао узорак крви, цела процедура мора да му се детаљно појасни. Уколико спортиста *не жели* да да узорак, нико га неће ни терати на то. Третираће се као нарушавање правила антидопинга – „одбијање да комплетира процедуру“ (*Failur to Comply*), зато ће добити санкције, али неће моћи да избегне давање узорка урина у складу са прописаном процедуром.

Место где се узима узорак крви мора бити посебно уређено, климатизовано, осветљено и опремљено удобном столицом или портабилним креветом за случај „рушења од страха“. Ипак, игле се боје и најјачи.

Спортиста мора да седи или лежи бар десет минута у рекласираном положају, и тек након тога може му се вадити крв.

Узорак крви узима акредитовани флеботомиста, а може и допинг контролор ако је за то обучен. Они тада имају улогу тзв. *Blood Collection Official/BCO*. Термин је тешко преводив на српски језик, а означава особу која узима узорак крви.

Сетови за узимање узорка крви се састоје од две тубе (узорак А и Б) у које се ставља узорак крви и пакета у који се оне пакују. Све је наравно јединствено кодирано.

Спортиста, као и у претходној процедури, бира сет, проверава интегритет и исправност изабраног и одобрава почетак вађења крви.

BCO по процедури добре медицинске праксе ставља манжетну, дезинфикује место венепункције и вади крв. Употреба стерилних рукавица је обавезна. Крв се може вадити

само из подлактице, недоминантне руке или по избору спортисте. Узима се максимално 25 мл крви, а број дозвољених покушаја је три. У супротном, спортиста има право да прекине ову процедуру.

Тачније, разлози за **прекидање процедуре** давања узорка крви могу бити:

- да флеботомиста нема одговарајући документ који потврђује његову стручност,
- да сви сетови не задовољавају критерије интактности и кодираности,
- да се тражи више од 25 мл,
- да је број покушаја вађења већи од 3 (три).

Да би одлагање било оправдано, са тим треба да се сложи допинг контролор. Да је недавно са овим правилима био упознат један наш познати тенисер, или да га је бар неко о томе лепо саветовао, могао је да се бори за национални тим или га бар бодри са трибина, а не да се нервира испред малог екрана.

Након заштите места венепункције, узорци се пакују, попуњава се образац и све се шаље у лабораторију.

Сав кориштени потрошни материјал се посебно одлаже у канте за биоопасни материјал. Узорци крви се транспортују у лабораторију на посебан начин, у термостабилној средини у распону од +2 до +12 С, са справама које бележе температуру током целог путовања. Обавезно је да се узорци крви у року 36 сати од узимања испоруче лабораторији на анализу (World Anti Doping Agency 2012).

Складиштење и транспорт узорака у лабораторију

Складиштење (*Storage*) узорака је главни део тзв. процедуре након тестирања (*Post-Test Administration*). Сви узорци и пратећа документација морају бити безбедни по основу *интегритета, идентитета и сигурности* до момента када напусте ДЦС. Узорци се складиште у фрижидеру, по препоруци, са могућношћу закључавања. Ако ништа друго, фрижидер се може омотати ланцем и закључати катанцем. Исто тако цела станица мора да буде закључана са строгим надзором протока људи кроз њу. Све то време су под строгим бригом и пуном надлежношћу допинг контролора.

Он уједно попуњава образац транспорта узорака у лабораторију (*Chain Of Custodi*), којим је, уједно, визиран пасош за пут узорака на коначно одредиште, лабораторију. Овај формулар мора да садржи кодне бројеве свих узорака, тачне локације свих места где су боравили и особе које су о њима бринуле. На тај начин је могуће пратити њихов цео пут.

Транспорт узорака и документације до лабораторије иде по истим принципима, сигурности идентитета, интегритета и безбедности узорака. Узорке транспортује овлаштена особа или курирска служба. За узорке крви је неопходно транспортовање у фрижидеру или хладним пакетима који ће безбедити сталну температуру.

МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРД ЗА ТЕРАПИЈСКО ИЗУЗЕЋЕ И РЕГИСТРОВАНА ТЕСТ ГРУПА

Међународни стандард за терапијско изузеће (ТУЕ)

Лечење болесних или повређених спортиста је компликован процес пошто се велики број лекова налази на листи недозвољених средстава у спорту (*Prohibited List*). Етички принципи медицине захтевају да се и спортистима правовремено омогући одговарајућа и најквалитетнија помоћ, односно лекови и методе лечења. Овај јаз је премоштен једним од стандарда Светске антидопинг агенције (*WADA*) тзв. међународним стандардом за изузеће ради примене у терапијске сврхе (*International Standard for Therapeutic Use Exemptions/TUE*). Скраћеница ТУЕ, истоветна као и у светској литератури, ће се користити у даљем тексту (*World Anti Doping Agency, 2009.*).

Овим стандардом је дефинисан и осигуран процес *одобравања* примене забрањених лекова и метода у сврху лечења, *хармонизован* је у свим спортовима и антидопинг организацијама земаља потписница *УНЕСКО* конвенције о спречавању допинга у спорту и које примењују *Кодекс*. Тако је спортистима омогућено лечење, додуше, под строгим и јасно дефинисаним правилима, критеријима и за тачно одређена стања, а да се притом избегне позитиван утицај на резултат. На овај начин су помирене разлике између медицине и фер-плеја.

Коме пријавити изузеће

Сваки спортиста, укључујући и спортисте са инвалидитетом и посебним потребама, одговоран је за оно што се налази у његовом телу, тј. биолошком узорку за допинг-контролу. Дужност им је, а и добар савет, да на време пријаве све лекове које узимају апликујућу за одовравање ТУЕ. Постоје одређене разлике у начину пријављивања ТУЕ, а у зависности од нивоа такмичења у коме спртиста учествује.

Уколико се ради о спортисти који учествује у међународним такмичењима или се налази у РТГ (*Registered Testing Pool*) неке међународне спортске федерације (*International Federations*) пријаву подноси одбору за ТУЕ те међународне федерације у складу са њеним правилима. Свака таква федерација дужна је да објави листу такмичења на којима је потребно пријавити ТУЕ (*World Anti Doping Agency, 2011.*)

Са друге стране, свака национална антидопинг агенција (*НАДО*), прима и одобрава захтеве за ТУЕ за све спортисте који се *не налазе* на листи неке међународне федерације, као што то ради Антидопинг агенција Србије (*АДАС*) за већину спортиста из Србије.

Без обзира коме спортиста подноси захтев, одобравање мора да се врши у складу са међународним стандардом за терапијско изузеће – ТУЕ. Захтев може да се поднесе само једном телу, односно организацији, а листе морају редовно да се „освежавају” и размењују између антидопинг организација (нпр. Европска атлетска асоцијација/Антидопинг агенција Србије). Разлог за ово је избегавање дуплирања посла, трошкова и потешкоћа у признавању одобреног изузећа. Зато свака међународна федерација инационална

антидопинг агенција морају имати установљено тело/комисију/одбор и дефинисану јасну процедуру како апликовати и одобрити ТУЕ.

Одобравање ТУЕ у Србији врши се у складу са Законом о спречавању допинга у спорту, правилником о одобравању изузетака за терапијску употребу, правилником којим је утврђена листа забрањених допинг средстава и међународним стандардима за одобравање изузетака за терапеутску употребу одобреним од стране Светске антидопинг агенције (Правилник о одобравању изузетака за терапеутску употребу, 2010).

На снази је Правилник о одобравању изузетака за терапијску употребу, објављен у Службеном гласнику Републике Србије бр. 32/2007, 88/2008, 118/2008, 17/2010, и 86/2010, који је до детаља појаснио поступак пријаве и одобравања терапијског изузећа.

Критеријуми за одобравање ТУЕ

Сви спортисти имају право да поднесу захтев за ТУЕ али постоје јасни услови када се он може одобрити. Нису све болести, а ни сви лекови добродошли у терапијска изузећа.

За то морају постојати следећи критеријуми:

1. Медицинско стање спортисте је *дијагностиковано* у складу са постојећим међународним стандардима и потврђено одговарајућом пратећом медицинском документацијом.
2. Не постоји адекватна терапијска *замена* забрањеној допинг-супстанци и/или методи за лечење медицинског стања спортисте.
3. Неузимање забрањених допинг супстанци или метода током лечења неког акутног или хроничног медицинског стања значајно би *погоршало* здравље спортисте.
4. Терапијско коришћење забрањених супстанци и/или метода неће изазвати никакво додатно *побољшање* способности спортисте осим оног које би се могло очекивати услед враћања у нормално здравствено стање након третирања легитимног медицинског стања.
5. Неопходност коришћења забрањених супстанци и/или метода није, у потпуности или делом, последица њиховог претходног *нетерапеутског* коришћења.
6. Коришћење забрањених супстанци или метода у циљу повећања нивоа ниских/нормалних вредности ендогених хормона *неће* се сматрати оправданим.

Најчешће болести за које се до сада у свету антидопинга тражио ТУЕ су:

- астма,
- адренална инсуфицијенција,
- инсулин зависни diabetes mellitus,
- хроничне инфламаторне болести црева,
- болести и повреде скелетно-мускуларног система,
- хипогонадизам код мушкараца,
- трансплатација бубрега,
- артеријска хипертензија,
- нарколепсија и катаплексија,
- поремећај смањења пажње – хиперактивност деце и адолесцената,
- недостатак хормона раста код одраслих,

- недостатак хормона раста код деце и адолесцената,
- синдром полицистичних јајника,
- синуситис и риносинуситис.

Као помоћ при процесу одобравања ТУЕ одборима Светска антидопинг агенција (WADA) публиковала је и смернице за горенаведена стања. Ова листа није ексклузивна и коначна и свако медицинско стање може доћи у обзир за терапијско изузеће, али само ако су испоштовани строги међународни стандарди за ТУЕ (World Anti Doping Agency, 2011.).

Када пријавити ТУЕ

Спортиста треба да пријави ТУЕ чим му лекар пропише лек који је уједно и забрањена супстанца у спорту. Према међународном стандарду за ТУЕ, минималан период који је довољан да се изврши процес одобравања је 30 дана, па је то и званичан рок који треба испоштовати да би се учествовало на неком такмичењу. Значи, минимално 30 дана пре очекиваног спортског догађаја, односно у фази тренинга, пре давања забрањеног допинг средства.

У изузетним случајевима ТУЕ је могуће пријавити и ретроградно, односно у краћем временском периоду, на пример:

1. У случајевима *хитних*, по живот опасних стања (што је веома ретко).
2. У *изузетним околностима*, када нема довољно времена од периода дијагностификовања болести до почетка такмичења.

Изузетност и хитност стања потврђује унутрашњи правилник о раду ТУЕ одбора који одобрава изузеће. ТУЕ одбор је дужан да се о захтеву за одобравање ТУЕ изјасни, по правилу, у року од 30 дана по пријему комплетне документације и да о одлуци писмено информисе спортисту (Правилник о одобравању изузетака за терапеутску употребу, 2010.).

Како пријавити ТУЕ

За сваку пријаву ТУЕ спортиста и његов лекар, који је и најупућенији у његово здравствено стање, морају да попуне одговарајући формулар. Формулари се налазе на АДАС веб-страници. Формулар можда јесте захтеван за спортисту, али дужност сваког клубског лекара или лекара у спортском савезу јесте да се на време упозна са начином његовог попуњавања.

Поред формулара за пријаву стандардног ТУЕ потребно је приложити и одговарајућу медицинску документацију која потврђује дијагнозу. Она треба да буде dostatна и потпуна да би ТУЕ одбор пресудио у корист спортисте. Може се доставити у оригиналу или као препис, а треба да садржи:

1. Стручно мишљење надлежног лекара о *дијагнози* болести.
2. Комплетну *историју болести* (резултате свих потребних лабораторијских испитивања и дијагностичких процедура).

3. Тренутну *медикацију* (тачна доза, учесталост, дужина и начин примене забрањених супстанци и метода).
4. Могућу *дужину трајања* лечења.
5. Изјаву или стручно мишљење надлежног лекара са детаљним објашњењем зашто *дозвољене* супстанце и методи нису или не би могли бити адекватна замена у терапији оболелог спортисте.

Без обзира на наведено, ТУЕ одбор увек може тражити додатне прегледе или дијагностичке методе да се увери у оправданост одобравања ТУЕ.

Уз захтев за одобрење ТУЕ обавезно се подноси *писмена изјава спортисте* о престанку:

- да се све информације, које се односе на захтев, пренесу одбору за одобравање изузетака за терапеутску употребу антидопинг агенције републике, надлежној међународној спортској асоцијацији, Светској антидопинг агенцији, и по потреби, другим независним медицинским или научним стручњацима,
- да ТУЕ одбор или Светска антидопинг агенција може прикупити здравствене информације у његово име од лекара који су укључени у збрињавање спортисте,
- да се одлуке ТУЕ одбора доставе Светској антидопинг агенцији и другим антидопинг организацијама у складу са Светским антидопинг кодексом и овим правилником.

Без ове изјаве ТУЕ одбор *неће* разматрати такав захтев, што треба увек имати на уму.

Захтеви за одобравање ТУЕ подnose се преко надлежне националне спортске асоцијације. Спортиста може директно поднети захтев за одобравање ТУЕ уколико национална спортска асоцијација не поднесе захтев без одлагања или у хитним случајевима.

Битно је истаћи да су све медицинске информације и сви детаљи поднетог захтева за одобрење ТУЕ (личне информације), имена лекара који су укључени у процес одобравања, строго поверљиве и чувају се као пословна тајна. На ово су обавезани сви чланови одбора и запослени у АДАС-у (Правилник о одобравању изузетака за терапеутску употребу, 2010.).

Ко чини ТУЕ одбор

Одбор за одобрење употребе у терапијске сврхе (*Therapeutic Use Exemption Committees*) или ТУЕ одбор у Србији, према препоруци написаној у Кодексу треба да чине:

- Најмање три лекара са искуством у лечењу спортиста, са практичним знањем из области клиничке и спортске медицине, те физиологије спорта.
- Бар један од њих треба да има искуство у раду са спортистима инвалидима.
- Нико не сме да буде у сукобу интереса (финансијски, политички, родбински), о чему потписују и изјаву.

- Њихово је право да затраже додатно мишљење, неког другог стручњака, кога сматрају неопходним.

Одбор за ТУЕ делује при АДАС-у. Чини га девет чланова који се бирају на период од две године. Нико није запослен у АДАС-у и испуњава све наведене услове (Правилник о одобравању изузетака за терапеутску употребу, 2010.)..

Поступак након одобравања ТУЕ

Уколико се ТУЕ одобри спортисти, АДАС је дужна да обавести Светску антидопинг агенцију о дужини трајања и медицинском стању због кога је одобрено коришћење ТУЕ. Исто тако мора да достави сву документацију било да се ради о спортисти међународног или националног ранга.

За спортисте који се налазе у регистрованој тест-групи међународне спортске асоцијације, АДАС обавештава надлежну међународну спортску асоцијацију.

О одобрењу ТУЕ спортисти националног ранга, АДАС обавештава матичну националну спортску асоцијацију.

ТУЕ одбор одобрава изузеће у терапијске сврхе за одређени временски период, након чега је потребно поновити процедуру (Правилник о одобравању изузетака за терапеутску употребу, 2010.).

Свим спортистима који нису били довољно уверљиви у доказивању свог здравственог стања или су незадовољни радом ТУЕ одбора остаје могућност да се жале Светској антидопинг агенцији, у складу са њеним правилима жалбе. Међутим, то неће одложити одлуку ТУЕ одбора о недодељивању изузећа ради употребе у терапијске сврхе (World Anti Doping Agency, 2011.)

Спортиста и лекови

Лекови су створени да лече болести и ублажавају бол зато их не треба избегавати него разумно користити. Да пута воде спортисту до лекова.

Први је исправан и подразумева да лек спортисти пропише лекар у складу са добром лекарском праксом. Сваки пут кад лекар узме перо и рецепт у руке, спортиста треба да га подсети на антидопинг правила и листу лекова забрањених у спорту. Пошто мали број лекара зна за овај кључни документ, било би добро да га спортиста понесе са собом. Та три листа папира могу се наћи на многим местима, а најсигурније је на веб-страници Светске антидопинг агенције или АДАС-а. Тражите од доктора да вас осигура да се лек који вам даје не налази на листи недозвољених средстава пошто „ни криви ни дужни“ можете изгубити медаљу или добити суспензију, јер прво правило антидопинга гласи „спортиста је једини одговоран за оно што се нађе у његовом телу“. Ако лекар не може да процени сигурност лека, најбоље је потражити савет у националној антидопинг агенцији.

Други пут доласка до лека је директно са полице у апотеци, а на основу сопственог знања, искуства тренера или сличних „стручњака“. Овако се могу набавити лекови за које није потребан рецепт (over-to-counter), али се и „покупити“ нека супстанца у њима, која је

зобрањена у спорту. Већина таквих препарата су комбинације више супстанци које се продају под различитим именима, поготово ако се задесите у иностранству. И овде је савет да контактирате тимског лекара или националну антидопинг агенцију и избегнете непотребне непријатности након допинг-контроле.

Посебан проблем представљају хомеопатски лекови, кућна радиност у фармацији, лекови купљени преко интернета или чак многи суплементи. У веродостојност садржаја лека и онога што пише на декларацији мало ко може поверовати, зато увек помислите на прво правило антидопинга.

Регистрована тест група (РТГ)

Одавно је јасно да је једини циљ спорта постићи најбољи резултат. Са резултатом иду и све остале погодности о којима спортисти врло добро знају. Међутим, нису сви резултати исти, па ни сами спортисти, тако их третира и Међународни антидопинг кодекс (*Antidoping Code*).

Пошто је врхунски спорт у предности, гледано из угла награде, већа је вероватноћа да ће врхунски спортиста уложити више труда да дође до ње. Урадиће многе ствари, дозвољене, али и недозвољене. То му, у крајњем случају, допушта и природа (такмичарски нагон и нагон за постизање социјалног положаја). Зато је Кодекс предвидео да врхунски спортисти имају строжи третман у погледу спровођења допинг контроле и сврставају се у тзв. *регистроване тест групе (Registered Testing Pool/RTG)* (World Anti Doping Agency, 2009.). У овом излагању ћемо их описати користећи скраћеницу РТГ.

Према Међународном антидопинг кодексу РТГ се дефинише као „група спортиста врхунског ранга, коју засебно одређује свака међународна федерација и национална антидопинг организација“. Међународна федерација саставља РТГ за спортисте међународног ранга у свом спорту, а национална антидопинг организација националну РТГ за спортисте који су држављани, становници, носиоци лиценци или чланови националних спортских организаација. Ове организације треба јасно да дефинишу критеријуме за укључивање спортиста у РТГ и да објаве листу укључених спортиста (World Anti Doping Agency, 2009.).

У складу са чланом 13. Закона о спречавању допинга у спорту, Антидопинг агенција Републике Србије (*АДАС*) формирала је националну РТГ (Закон о спречавању допинг у спорту, 2005.).

У националну РТГ према постављеним критеријума улазе:

1. Спортисти који су од стране Олимпијског комитета Србије означени као олимпијски кандидати.
2. Врхунски спортисти категорисани у складу са законом.
3. Спортисти међународног ранга категорисани у складу са законом.

4. Спортисти који су проглашени одговорним за повреду антидопинг правила и спортисти који желе да наставе спортску каријеру након истека мере забране учешћа на такмичењима због допинга.
5. Спортисти који су у РТГ надлежне међународне спортске асоцијације.
6. Спортисти који су чланови националних спортских репрезентација, *што је и минимум за једну националну РТГ.*

Национална РТГ се редовно проверава и „освежава”, а у том циљу су Олимпијски комитет Србије, Спортски савез Србије и друге надлежне националне спортске асоцијације обавезне да *без одлагања* обавесте АДАС о спортистима који задовољавају наше критеријуме, као и о насталим променама њиховог статуса.

На формирање Националне РТГ за 2013. значајно је утицала препорука Светске антидопинг агенције (*WADA*) да РТГ буде прављена тако да сви спортисти буду више пута тестирани у току године. Зато је број чланова умањен у односу на претходне године остављајући простора да се остали спортисти тестирају и на такмичењу.

Нашу РТГ чини око стотину спортиста, што је и максималан број за земљу наше величине и материјалних могућности. АДАС обавештава спортисту и његову националну спортску асоцијацију да га је уврстила у РТГ, без одлагања. Тако је остављено веома мало места изговору о непознавању ових важних чињеница. Имена спортиста укључених у националну РТГ се могу наћи на веб-страници агенције.

Основна карактеристика РТГ је да се укључени спортисти тестирају на такмичењу (*In-Competition Testing*), али и кроз много строжа и незгоднија тестирања изван такмичења (*Out-of-Competition Testing*), која подразумевају *ненајављена*, изненадна тестирања (*No-Advance Testing*).

Ненајављено тестирање, према дефиницији из Кодекса, представља допинг контролу која се одвија без претходног упозорења спортисте, било када и било где. Спортиста је дужан да буде под сталним надзором од тренутка обавештавања до завршетка процедуре давања узорка. Зједнички став свих антидопинг ауторитета је да је тзв. *ненајављено* тестирање основа успешне допинг контроле.

Међутим, да би се оно у потпуности спровело, неопходно је у сваком моменту имати прецизне информације где се спортиста налази и у ком специфичном временском периоду од *60 минута* је доступан за тестирање.

Члан 11.1.3. Међународног стандарда за тестирање (*International Standard For Testing*) каже да сваки спортиста укључен у било коју РТГ има обавезу достављања *образаца о локацији и периоду доступности* (*Whereabouts Filing*) надлежној организацији у којој је регистрован. Тако су сви спортисти који се налазе у нашој националној РТГ дужни да у предвиђеном року за сваки наредни тромесечни период попуне и освежавају ове образце (*World Anti Doping Agency, 2012.*).

Они морају да садрже информације о:

1. *Основним подацима о спортисти* (име и презиме, име оца, пол, датум и место рођења, адреса становања, адреса за пријем поште, број телефона на послу и код куће, број мобилног телефона, број факса, мејл-адреса), врста спорта и дисциплина, име и презиме и број телефона особе за контакт, назив националне спортске асоцијације и спортске организације чији је члан).
2. *Свакој промени места боравишта* (тачна адреса).
3. *Времену и месту одржавања тренинга* (тачна адреса, оквирни план тренинга), *спортских такмичења* (тачна адреса, званична и пријатељска такмичења) и *тренинг кампова у којима спортиста учествује*.
4. *Телефонска доступност* (контакт телефон) и *лице за контакт* у случају напуштања уобичајеног места боравка.
5. *Одсутву* из места боравка дуже од пет дана и *враћању* у место боравка после одсуства.
6. *Престанку активног бављења спортом и учешћа* на спортским такмичењима.

Сви подаци се достављају на обрасцу који је прописала АДАС, а објављени су и на интернет-сајту агенције. АДАС је омогућила и директно достављање (on-line попуњавање) образаца преко свог интернет-сајта. У хитним случајевима подаци се могу доставити и телефоном, и-мејлом и СМС-поруком, с тим да без одлагања буду накнадно достављени и на утврђеном обрасцу. Освежавање, односно, стално допуњавање информација у складу са променама плана тренирања, такмичења или боравка спортисте *кључна је ствар* за добро функционисање овог система.

Да би изненађење било потпуно, свака надлежна национална спортска асоцијација дужна је да најмање седам дана пре одржавања пријави такмичење које организује антидопинг агенцији. Исто тако, да најмање једанпут у шест месеци обавести АДАС о плановима тренинга и припрема врхунских спортиста и националних репрезентација (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења 2010.).

АДАС се, са друге стране, обавезала да ће поучити спортисте из РТГ о правима и обавезама везаним за спровођење ненајвљене допинг контроле, а посебно о:

1. Попуњавању формулара и пријави података о локацији и доступности (*Whereabouts Filing*).
2. Временском року за испуњавање прописаних обавеза и последицама њиховог неиспуњавања.

Према члану 11.1.4. Међународног стандарда за тестирање спортисти је наложено да прецизира специфичан временски период у трајању од *60 минута*, у коме ће бити доступан за тестирање. Ово никако не искључује могућност да он буде тестиран било када и на било ком месту. Исто тако, више антидопинг организација може да користи ове податке и врши тестирања на основу њих (World Anti Doping Agency, 2012.). На ово је спортиста обавезан и чланом 14.6. Кодекса.

Период од *60 минута* је резултат добро прорачунате равнотеже између времена када се спортиста обавести да је изабран за тестирање, те времена које му је потребно да се јави у станицу на допинг контролу. Уколико спортиста није доступан за тестирање у том периоду, а водећи се информацијама које је навео у обрасцу за локацију, сматраће се

да је начинио тзв. Пропуштени Тест (*Missed Test*) и тако постаје кандидат за још једну грешку, тзв. Грешку у попуњавању локацијског обрасца (*Filing Failure*).

Према Кодексу, члан 2.4., *повредом антидопинг правила* сматра се:

„Неиспуњавање било ког услова у погледу доступности спортисте за тестирање изван такмичења укључујући и недостављање података о боравишту, те пропуштање тестирања, односно давања узорка након обавештавања“.

Оба прекршаја спадају у тзв. Прекршај локацијског обрасца (*Whereabouts Failure*). Тачније, довољна је било која комбинација која садржи *три* пропуштена тестирања или достављања података о боравишту у периоду од 18 месеци да се спортиста прогласи „допинг позитивним“ и суочи са озбиљним санкцијама, без обзира која антидопинг организација спроводи тестирање (World Anti Doping Agency 2009.).

У случају да више не испуњава критеријуме за припадност националној регистрованој тест групи, спортиста остаје у групи све до следећег редовног прегледа података, што по правилу АДАС ради свака три месеца. Изузетак чини *писмена изјава* спортисте да се повлачи из активног бављења спортом (Правилник о допинг контроли на спортским такмичењима и изван такмичења 2010.).